

Custòdia de Territori

L'acord de Pràctiques Agràries
Sostenibles a Menorca

Sumari

Què és la custòdia?	5
La Custòdia del Territori: una possibilitat per als agents privats	5
Uns nous valors que creixen en importància	5
Què és l'acord de pràctiques agràries sostenibles?	6
Com es tramiten els acords de pràctiques agràries sostenibles?	8
Objectius i paràmetres considerats	9
Mesures amb doble benefici	9
Beneficis socio econòmics per a les finques	10
Beneficis socio ambientals	12
Críteris i ritmes d'aplicació de les mesures	14
Relació de mesures i beneficis específics derivats	15
Tipologia de conreu	15
Gestió del ramat	20
Gestió d'elements naturals	22
Activitats complementàries	24

Fotos pàg. 3, 4, 19 i 26: Franchi Pierantonio

Fotos portada i pàg. 9, 17(superior), 20 i 25: Neus Torrents

Fotos pàg. 7, 14, 16, 17 i 21: GOB

Ho edita:

GOB
Camí des Castell, 59
07702 Maó
Tel.: 971 350 762
Fax: 971 351 865
info@gobmenorca.com
www.gobmenorca.com

Dipòsit legal:

Imprés en paper reciclat

Què és la custòdia?

La Custòdia del Territori: una possibilitat per als agents privats

Davant una societat que evoluciona molt ràpidament i d'uns problemes que s'han de tractar des de diferents orientacions, pretendre deixar tota la responsabilitat de les solucions en mans de les institucions públiques, és probablement un error. Davant aquesta opció, la filosofia de la **Custòdia del Territori** pretén recuperar la iniciativa privada i voluntària en la conservació dels valors ambientals.

És en aquest marc que sorgeix la possibilitat de l'**Acord de Pràctiques Agràries Sostenibles**, un acord voluntari entre una finca privada i una entitat de conservació del medi ambient, per tal de cercar una ajuda mútua que pugui beneficiar als objectius de les dues parts.

Uns nous valors que creixen en importància

En societats com la nostra, en que les necessitats més bàsiques estan cobertes i on una gran part de matèries primeres és importada en molts casos d'altres països, l'activitat agrària està canviant cap a d'altres objectius. Així, cada vegada tenen més importància aspectes com la **garantia alimentària** o el **manteniment de valors naturals**, objectius ambdós que en el cas europeu recull la recent reforma de la Política Agrària Comunitària i que preocupen a una gran majoria de ciutadans comunitaris.

pèrdua de valors ambientals i per la degradació alimentària dels productes que consumim. La societat occidental, en definitiva, està donant cada vegada més importància a uns aspectes que obliguen al sector agrari a adaptar-se a aquesta evolució social.

En aquest context, Menorca no és una excepció i el seu món agrari s'haurà d'enfrontar al canvi per sortir de la crisi esdevinguda d'un model molt orientat a un producte amb creixents problemes d'entrar al mercat.

També tots els acords que es deriven de les grans cimeres i trobades mundials, recullen aquesta preocupació per la

Un compromís d'ajuda mútua: ambiental/alimentari/econòmic

Què és l'acord de pràctiques agràries sostenibles

Aquesta iniciativa pretén fomentar sistemes de gestió agrària que puguin apropar els objectius de viabilitat econòmica (fonamentals per la supervivència del sector agrari) amb la preservació dels valors ambientals més destacats (fonamentals tant per la societat menorquina, com perquè el propi sector agrari pugui seguir operant en el futur). D'una banda, un plantejament sostenible en l'enfocament econòmic d'una explotació, ajuda a la viabilitat i a la supervivència d'aquesta activitat. A la vegada, la preservació dels valors ambientals de flora, fauna i paisatge, constitueixen una aportació de qualitat als interessos generals de tota la població.

L'acord de Pràctiques Agràries Sostenibles és un acord inicialment voluntari entre dues parts, finca agrària i GOB, en el qual les parts es comprometen a treballar per intentar assolir el màxim d'un llistat de mesures que s'han identificat com a potencialment beneficioses tant per la viabilitat econòmica com per la conservació dels valors naturals.

Es tracta, per tant, d'acords que es fan possible a partir del convenciment dels aspectes positius que se'n poden derivar d'una col·laboració mútua, i que es formalitzen amb la signatura d'un conveni privat adaptat a cada cas en particular en funció del tipus de gestió.

Com a contrapart el GOB es compromet a col·laborar en la promoció de la finca davant altres agents, públics o privats, a fi de conduir ajuts directes o vies de comercialització en benefici de la finca.

Una iniciativa entre agents privats per a la sostenibilitat del sector agrari de Menorca

Objectius i paràmetres considerats

com es tramiten els acords de pràctiques agràries sostenibles?

Com s'ha dit, els **Acords de Pràctiques Agràries Sostenibles** són acords voluntaris entre dues parts i parteixen del principi de voler arribar a punts que les beneficiïn. Bàsicament tenim per una banda l'empresari pagès, sigui o no propietari, que treballa i gestiona l'espai i, per l'altra, una entitat anomenada de custòdia, en aquest cas el GOB, que es dedica a la conservació dels valors naturals.

L'acord no impedeix que s'hi puguin afegir posteriorment altres actors, com institucions públiques o empreses d'altres sectors que vulguin col·laborar en ajudar els espais agraris que estan baix l'acord de custòdia.

Com s'ha dit abans, la implantació del llistat de mesures disposarà d'uns terminis d'adaptació i seguirà un calen-

dari establert per les dues parts en el conveni per tal d'anar incorporant-les a un ritme que permeti la implantació tant de les mesures com dels ajuts a aconseguir.

Els acords podran tenir difusió pública -sempre que així ho desitgin les parts- a través de la difusió en mitjans de comunicació, amb l'objectiu de donar a conèixer a la resta de ciutadania els compromisos i els beneficis que aquestes iniciatives poden tenir per a tots en general.

Amb l'objectiu d'aprendre del procés i per tal de garantir que les mesures són les adequades i s'estan aplicant correctament, s'establirà una revisió semestral de l'acord i en cas que sigui necessari es corregiran aquells aspectes susceptibles de ser millorats.

mesures amb doble benefici

Arran de la recollida d'informacions diverses relacionades amb la filosofia de la Custòdia del Territori, de la celebració a Menorca d'un taller de participació amb gent del món agrari, de l'adaptació específica a la realitat de la nostra illa i de la posterior revisió amb diversos representants tant del sector agrari com ambiental, s'han identificat un llistat de mesures a aplicar, que ofereixen la possibilitat de produir beneficis tant econòmics com ambientals.

En total són **38** les **mesures identificades**, que s'agrupen en **5 grans grups**:

- Tipologia de conreu
- Gestió del conreu
- Gestió del ramat
- Gestió dels elements naturals
- Activitats complementàries

Els beneficis damunt un paràmetre o altre poden ser directes o indirectes, en funció que la seva incidència sigui directa o derivada d'altres beneficis. Als quadres de beneficis que s'adjunten les mesures directes s'han assenyalat amb una X, mentre que les indirectes estan marcades amb (x).

La recerca del consens és imprescindible per aconseguir l'objectiu d'avançar tots junts

beneficis socio econòmics per a les finques

·Augment d'ingressos via una comercialització amb valor afegit

·Accés a ajuts específics

·Reducció de costos

·Increment valor patrimonial

Els paràmetres mitjançant els quals es comptabilitzen els beneficis econòmics en aquests cas són els següents:

·Diversificació de la producció

·Estalvi de temps

·Augment del valor patrimonial

·Augment del potencial de caça

·Augment de tranquil·litat

·Augment de fertilitat

·Retenció de sòl fèrtil

·Protecció contra el vent

·Protecció contra plagues

·Estalvi d'energia

·Opció a subvencions específiques

·Estalvi d'adobs

·Ingressos complementaris

·Potencial de comercialització

·Disponibilitat d'aigua

TIPOLOGIA DE MESURES	N.	MESURA A APLICAR	Diversificació producció	Estalvi de temps	Valor patrimonial	Potencial de caça	Tranquil·litat	Fertilitat	Retenció sòl fèrtil	Protecció del vent	Protecció plagues	Estalvi energia	Subvencions específiques	Estalvi adobs	Ingressos complementaris	Potencial comercialització	Disponibilitat aigua	
Tipologia de conreu	1	Conreu de cereal	x			x							(x)					
	2	Sembra de lleguminoses		x				x						x				
	3	Prats de pastura silvestre		x				x	x					x			x	
	4	No ús de transgènics														x		
	5	Sembra d'arbres aïllats	x		x	x		(x)						x	x			
	6	Varietats tradicionals d'horta	x	x								x		x	(x)			(x)
	7	Varietats pròpies de fruita	x	x								x						(x)
	8	Varietats pròpies de farratges	x	x								x						(x)
	9	Producció de secà		x			x						(x)					x
Gestió del conreu	10	Manteniment cobertura a l'hivern						x										(x)
	11	Evitar llaurar a favor de pendent				x			x									
	12	Rotació de cultius en sementers i horta						x										(x)
	13	Collita diürna de cereals																
	14	Enterrat residus de collites						x										(x)
	15	No crema de rostolls				x			x		x							
	16	Ús d'adobs orgànics equilibrats						x										(x)
	17	Eliminació de plàstics agrícoles												x				
	18	Manteniment de síquies operatives								x				x				
19	Establiment de rec nocturn per farratge																	x
Gestió del ramat	20	Bestiar en règim semi lliure		x				x										
	21	Ús de races autòctones	x	x	x			x						x				
Gestió d'elements naturals	22	Manteniment d'arbres singulars			x									x		x		
	23	Vegetació silvestre perimetral			x	x					x	x						
	24	Vegetació silvestre als turons			x	x			x			x						
	25	Manteniment de boscarells aïllats			x	x			x				x					
	26	Vegetació silvestre vorera torrents				x			x				x					
	27	Manteniment d'arbres morts				x												
	28	Manteniment de parets seques			x	x				x				x				
	29	Manteniment de basses				x								x		x		
	Activitats complementàries	30	Lloguer de terres per hortal	x													x	
31		Manteniment d'antics camins			x									x		x		
32		Manteniment patrimoni històric			x									x		x		
33		Conreu planta autòctona comercial	x															
34		Creació d'itineraris de passeig												(x)		x		
35		Cria d'espècies cinegètiques	x			x												
36		Instal·lació de caixes d'apicultura	x													x		
37		Declaració de refugis de caça									x			(x)		(x)		
38		Instal·lació de caixes niu												(x)				

x: Beneficis directes (X): Beneficis indirectes

beneficis socio ambientals

També en aquest cas, els beneficis socio ambientals poden tenir una incidència directa o indirecta en base a:

- Preservació d'espècies de flora o fauna
- Preservació d'ecosistemes
- Preservació de valors estètics
- Disminució de perills ambientals
- Disminució de consum de recursos

Els paràmetres detectats ambientalment com a més importants són els següents:

- Benefici a la fauna silvestre
- Benefici a la flora silvestre
- Manteniment de paisatge
- Reducció d'ús de productes tòxics
- Reducció de consum d'aigua
- Reducció perill contaminació aqüífers
- Manteniment de sòl fèrtil
- Garantia alimentària
- Reducció de contaminació

L'acord de pràctiques agràries sostenibles es basa sobre dos tipus de beneficis: millores ambientals i millores econòmiques

TIPOLOGIA DE MESURES	N.	MESURA A APLICAR	Fauna silvestre	Flora silvestre	Paisatge	Reducció tòxics	Estalvi aigua	Reducció contaminació aqüífers	Sòl fèrtil	Garantia alimentària	Reducció de contaminació
Tipologia de conreu	1	Conreu de cereal	x			(x)	x				
	2	Sembra de lleguminoses				(x)	(x)	x	x		
	3	Prats de pastura silvestre	x	x	x	x	x		x		
	4	No ús de transgènics		x		(x)				x	
	5	Sembra d'arbres aïllats	x		x						
	6	Varietats tradicionals d'horta				x	x	x			
	7	Varietats pròpies de fruita				x	x	x			
	8	Varietats pròpies de farratges				x	x	x			
	9	Producció de secà				(x)	x	x			
Gestió del conreu	10	Manteniment cobertura a l'hivern				(x)	(x)	(x)	x		
	11	Evitar llaurar a favor de pendent							x		
	12	Rotació de cultius en sementers i horta				(x)	(x)	(x)	x		
	13	Collita diürna de cereals	x								
	14	Enterrat residus de collites				(x)		(x)	x		
	15	No crema de rostolls		x	x				x		
	16	Ús d'adobs orgànics equilibrats				(x)		(x)	x		
	17	Eliminació de plàstics agrícoles			x				x		x
	18	Manteniment de síquies operatives							x		
19	Establiment de rec nocturn per farratge						x				
Gestió del ramat	20	Bestiar en règim semi lliure	x		x					x	
	21	Ús de races autòctones			x	(x)	(x)	(x)		x	
Gestió d'elements naturals	22	Manteniment d'arbres singulars			x						
	23	Vegetació silvestre perimetral	x	x	x	(x)			x		
	24	Vegetació silvestre als turons	x	x	x	(x)			x		
	25	Maneniment de boscarells aïllats	x	x	x	(x)			x		
	26	Vegetació silvestre vorera torrents	x	x	x	(x)			x		
	27	Manteniment d'arbres morts	x						x		
	28	Manteniment de parets seques	x	x	x						
	29	Manteniment de basses	x		x						
	30	Lloguer de terres per hortal	x								
Activitats complementàries	31	Manteniment d'antics camins			x						
	32	Manteniment patrimoni històric			x						
	33	Conreu planta autòctona comercial				x	x	x			
	34	Creació d'itineraris de passeig			x						
	35	Cría d'espècies cinegètiques	x								
	36	Instal·lació de caixes d'apicultura		x	(x)						
	37	Declaració de refugis de caça	x								
	38	Instal·lació de caixes niu	x								

x: Beneficis directes (X): Beneficis indirectes

Relació de mesures i beneficis específics derivats

critèris i ritmes d'aplicació de les mesures

Totes les mesures previstes es detallen i s'expliquen a l'apartat C d'aquest document. Cada Acord necessita una certa adaptació a les particularitats de cada finca i de cada explotació agrària.

Les mesures referides a l'apartat de Gestió d'Elements Naturals, mesures del n. 22 al 29, són aplicables a totes les finques i s'han de posar a la pràctica a partir de la signatura de l'acord, donat que no afecten l'activitat agrària econòmica pròpiament dita, però sí al manteniment de valors naturals.

Les mesures incloses en els apartats Tipologia de conreu, Gestió de conreu i

Gestió del ramat s'aplicaran en funció del tipus d'explotació ja sigui ramadera, agrícola, hortícola o de fruïter, i amb un calendari acordat per ambdues parts per dur-les a la pràctica, sempre en el termini màxim de dos anys.

L'apartat d'Activitats complementàries, del 30 al 38, són mesures de caire voluntari, es proposen com un seguit d'activitats o idees per a complementar la renda agrària i millorar la rendibilitat de la finca.

tipologia de conreu

1·CONREU DE CEREAL. El conreu de cereal afavoreix una diversificació de la producció i pot ser susceptible d'accedir a ajuts públics. Resulta molt útil per afavorir la fauna silvestre i acostuma a tenir incidència directa en l'augment d'espècies cinegètiques.

2·SEMBRA DE LLEGUMINOSES. Les lleguminoses són fixadores de nitrògen i, per tant, suposen una aportació a la fertilitat del sòl. Disminueixen la necessitat de fertilitzants químics i suposen un estalvi de temps.

3·PRATS DE PASTURA SILVESTRE. El manteniment de prats naturals afavoreix la conservació de les espècies silvestres, tant animals com vegetals. Incrementa la resistència a les plagues, manté la fertilitat del sòl i ajuda a la retenció d'aigua de pluja. Estalvia temps i despeses per adobs.

4·NO ÚS DE TRANSGÈNICS. L'ús de les modernes llavors transgèniques han creat alarma en bona part de la comunitat científica, pels perills potencials que poden representar en la flora silvestre i en els conreus propers. Aquest principi de precaució es trasllada també als aspectes de salut humana i afecta a la confiança que els consumidors mostren cap aquest tipus de producte.

5·SEMBRA D'ARBRES AÏLLATS. La sembra o el manteniment d'arbres aïllats afavoreix la nidificació i l'alimentació d'algunes espècies d'ocells, que a la vegada solen actuar com a controladors naturals de plagues. Els arbres també contribueixen a la diversificació paisatgística i poden suposar protecció de la terra davant el sol d'estiu, el vent o la pluja. En alguns casos ajuden a una diversificació de producció, a partir de donar fruits que poden ser complement de menjar per diversos tipus de bestiar, i també poden ajudar a una major fertilitat de la terra, com el cas del garrover, que aporta nitrògen.

Els efectes dels transgènics sobre el medi són encara bastant desconeguts

6·VARIETATS TRADICIONALS D'HORTA, 7 DE FRUTA I 8 DE FARRATGES. Totes les varietats tradicionals són tipus de cultius adaptats a la climatologia, la pluviometria i les plagues de la zona on estan ubicats, per tant, es tracta de cultius amb manco necessitats ja sigui de productes fitosanitaris, d'aigua o de dedicació de temps. A la vegada poden ser una font complementària d'ingressos per la via d'ajuts específics per diversificació.

9·PRODUCCIÓ DE SECÀ. Són cultius adequats al clima sec de Menorca i que eviten la inversió d'aigua que impliquen els regadius. Ajuden a l'estalvi de temps de gestió i disminueixen el perill de contaminació d'aqüífers que es sol donar a zones molt regades. Suposen una diversificació de la fauna silvestre i generalment beneficïen les espècies cinegètiques.

La transformació de zones de secà en reguiu pot donar beneficis a curt termini però a la llarga l'esgotament de recursos esdevé en una situació econòmicament insostenible

10·MANTENIMENT DE LA COBERTA VEGETAL. Mantenir la coberta vegetal, especialment a l'hivern, és garantir la fertilitat del sòl, evitar riscos d'erosió i minimitzar les necessitats de fitosanitaris al mantenir-se de manera natural l'equilibri entre espècies.

11·EVITAR LLAURAR A FAVOR DE PENDENT. La pèrdua de sòl fèrtil és un dels principals problemes que ha d'intentar combatre una finca agrària. S'han d'evitar les modalitats de llaurat que facilitin que les pluges arrossequin la terra cap als torrents i la mar, pels negatius efectes econòmics i ambientals que dites pràctiques suposen.

12·ROTACIÓ DE CULTIUS EN SEMENTERS. El sistema de rotació de cultius ha demostrat que evita l'esgotament de la terra ja que permet que aquesta recuperi la força i la fertilitat. Per tant, indirectament suposa un estalvi quan a productes fertilitzants i de control de plagues al mantenir un bon estat de salut.

13·COLLITA DIÛRNA DE CEREALS. Algunes espècies d'aus nidifiquen entre els sembrats i si la collita és nocturna tenen manco oportunitats per a refugiar-se de les màquines. Quan la collita és diürna, moltes vegades els mateixos pagesos s'adonen de la presència dels animals i poden donar-los temps a que es salvin.

14·ENTERRAT DE RESIDUS DE COLLITES. Tots els nutrients que encara conserven les restes de collites poden passar a formar part del substrat de la terra amb un senzill llaurat. Per tant, és un bon sistema per mantenir la fertilitat del sòl i a la vegada un possible estalvi en la necessitat d'adobs químics.

15·NO CREMA DE ROSTOLLS. La voluntat d'incorporar nutrients a partir de les cendres del rostoll provoca, en realitat, que bona part d'aquests nutrients es perdin per l'efecte del vent o la pluja. La crema de rostolls, a més, pot alterar de manera important la vida microscòpica de la terra i és font d'incendis no desitjats, que afecten el paisatge i poden tenir conseqüències de multes o penes diverses.

16·ÚS D'ADOBES ORGÀNICS. L'ús d'adobs orgànics, degudament equilibrats, sol representar un estalvi de costos respecte dels adobs químics i no presenten tant de perill de contaminació d'aqüífers subterranis.

17·ELIMINACIÓ DE PLÀSTICS AGRÍCOLES. El plàstic emprat directament per evitar les males herbes en els sembrats és pràcticament impossible de retirar una vegada s'ha fixat amb terra a sobre. El fet de llaurar directament sobre el plàstic provoca una contaminació de la terra amb un producte que la calenta i l'empobreix.

Tot i que de manera incipient, comença a sorgir al mercat un plàstic fabricat amb midò de blat d'indi, que es degrada i es reincorpora sense problema al sòl fèrtil.

18·MANTENIMENT DE SÍQUIES OPERATIVES. El manteniment de les síquies, per a canalitzar l'aigua en cas de pluja forta evita la pèrdua de sòl fèrtil. Aquest manteniment no té perquè ser incompatible amb una certa conservació del paisatge i dels valors naturals que poden albergar algunes síquies.

19·ESTABLIMENT DE REG NOCTURN EN EL CAS DEL FARRATGE. El reg nocturn fa que l'aprofitament de l'aigua dolça sigui molt més efectiu al no evaporar-se per l'acció del sol i, per tant, hi ha un estalvi directe en relació a consum d'aigua i d'energia.

El sistema tradicional menorquí de sementers ha estat un dels grans aliats en la conservació dels valors naturals i paisatgístics de l'illa

gestió del ramat

20·BESTIAR EN RÈGIM SEMI LLIURE. El bestiar que pastura en semi llibertat estalvia molt de temps de gestió, ajuda a la fertilitat de la terra i dóna efectes positius tant pel paisatge com per unes majors garanties alimentàries.

21·ÚS DE RACES AUTÒCTONES. Són espècies animals que s'han adaptat a les condicions de l'illa i que, per tant, tenen menys necessitats d'atenció. Les races autòctones tenen un creixent reconeixement social i la seva gestió més natural sol ser símptoma de millor qualitat alimentària, per la qual cosa acostuma a haver-hi ajuts públics per al seu foment.

La ramaderia ha estat tradicionalment una activitat sostenible

gestió d'elements naturals

22·MANTENIMENT D'ARBRES SINGULARS. Es tracta d'exemplars d'arbres o arbusts que, per la seva antiguitat, han adquirit un gran creixement. Aporten valor patrimonial, tant dels del punt de vista genètic com paisatgístic i poden ser origen de visites concertades.

23·VEGETACIÓ SILVESTRE PERIMETRAL. El fet de deixar créixer un cert espai de vegetació silvestre als voltants dels conreus és positiu per al control natural de plagues, protecció del vent i valor del paisatge. Afavoreix molt la fauna i la flora silvestre, el paisatge i les espècies cinegètiques.

24·VEGETACIÓ SILVESTRE ALS TURONS. A més dels efectes positius de la mesura anterior, és molt útil per protegir els conreus de l'erosió de les pluges fortes, ja que la vegetació natural frena l'aigua i evita que agafi força com per arrossegar la terra.

25·MANTENIMENT DE BOSCARRONS AÏLLATS. Els boscarrons suposen uns espais de vegetació que ajuden molt a la vida silvestre, fet que repercuteix en el control natural de plagues. Són també molt positius a efectes de paisatge, protecció de conreus propers i potenciació d'espècies cinegètiques.

26·VEGETACIÓ SILVESTRE A LA VORERA DE TORRENTS. A més de tenir efectes positius per a la flora i la fauna, la vegetació que creix al costat dels torrents és una bona ajuda per controlar les torrentades que poden fer perdre sòl fèrtil. També són importants a efectes de paisatge.

El manteniment de vegetació silvestre permet l'equilibri natural i el control natural de les plagues

27·MANTENIMENT D'ARBRES MORTS. La no retirada d'arbres caiguts o morts permet que, en el procés de putrefacció, nombroses espècies d'invertebrats i d'insectes puguin alimentar-se de les restes, aportant al final del procés nutrients orgànics de gran importància per a la terra i mantenint la base de la cadena natural d'alimentació entre espècies.

28·MANTENIMENT DE PARET SECA. La retícula de paret seca que conforma el paisatge menorquí ajuda molt a la biodiversitat de flora i fauna i va ser un dels elements afavoridors de la declaració de Menorca com a Reserva de Biosfera. Les parets ajuden també a arrecerar els cultius del vent i es poden rebre ajuts públics per a la seva conservació.

Els elements naturals formen part del nostre patrimoni natural i cultural

29·MANTENIMENT DE BASSES. Les petites zones humides que suposen les basses, naturals o no, són zones que acumulen gran quantitat de vida minúscula, molt important pel correcte desenvolupament d'altres espècies de major port. A vegades, són un suport imprescindible per algunes espècies en perill, com el calàpet. Les basses són un element agradable per la vista i contribueixen a mantenir les espècies cinegètiques.

activitats complementàries

30·LLOGUER DE TERRES PER HORTAL.

La creixent demanda de petits espais de gestió de terra per part de gent que viu a la ciutat, permet plantejar a aquest l'opció de lloguer com una font de complement econòmic de la renda agrària.

31·MANTENIMENT D'ANTICS CAMINS.

El mantenir camins secundaris és una manera de recuperar paisatge i patrimoni cultural. La recuperació i el manteniment d'aquests camins pot comptar amb ajuts públics i pot formar part en alguns casos d'una oferta cultural de temps d'oci.

32·MANTENIMENT PATRIMONI HISTÒRIC.

Com en el cas anterior, paisatge i patrimoni poden ser font d'ingressos complementaris de divers origen.

33·CONREU DE PLANTA AUTÒCTONA

TRADICIONAL. Les plantes autòctones o tradicionals són aquelles adaptades a la terra amb manco necessitats per

la seva producció i, per tant, necessiten menys aigua i menys adobs químics per produir. Hi ha la possibilitat de poder-se comercialitzar de manera distintiva i pot representar una diversificació de producció.

34·CREACIÓ D'ITINERARIS DE PASSEIG.

És un altre possible complement de la renda agrària, a partir d'una oferta de visites basades en natura i cultura.

35·CRIA D'ESPÈCIES CINEGÈTIQUES.

En cas de finques amb vedats de caça llogats a tercers o amb activitats de caça complementàries de l'activitat agrària, la cria i el repoblament amb espècies cinegètiques no foranies, és una manera de mantenir el recurs sense esgotar-lo.

Els refugis de caça són una altra manera de gestionar la fauna silvestre

La custòdia: una oportunitat de futur per a la reserva de biosfera de Menorca

36·INSTAL·LACIÓ DE CAIXES D'APICULTURA. Les abelles en la seva activitat de producció de mel pol·linitzen les diferents plantes i garanteixen d'aquesta manera la biodiversitat florística de la zona. Ben comercialitzada pot ser un complement econòmic interessant per a la finca.

37·DECLARACIÓ DE REFUGIS DE CAÇA. La figura de **Refugi de Caça**, regulada dins la mateixa Llei de Caça, permet la declaració de zones protegides de l'activitat cinegètica i l'accés a línies d'ajuts si aquestes s'emmarquen en **Acords de Custòdia de Territori**. Quan a qualitat de vida la tranquil·litat és un paràmetre a valorar especialment.

38·INSTAL·LACIÓ DE CAIXES NIU. La falta d'espais adequats per niar és un dels motius de la disminució d'algunes espècies que actuen directament sobre les plagues. Per aquest motiu, la instal·lació en llocs adients de nius adaptats a les poblacions d'una determinada zona pot ser una mesura positiva a aplicar.

HO EDITA

HO PATROCINA

